

Maaseutututkijatapaaminen
Jokioinen 28.-29.8.2003
Työryhmä: Maaseutuyrittäjyys ja innovaatiot

(LUONNOS KOMMENTTEJA VARTEN. EI SITEERATTAVAKSI!)

Verkostot ja kentät matkailun menestystarinassa

Esko Lehto ja Jukka Oksa ♦
Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus
Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos
PL 111, 80101 Joensuu.
Puh. 013-2514661 (Lehto), 013-2512454 (Oksa).
Esko.lehto@joensuu.fi, jukka.oksa@joensuu.fi

Tiivistelmä

Sotkamo on käynyt läpi dramaattisen ja monivaiheisen rakennemuutoksen merkittävästä Kainuun meijeritoiminnan keskuksesta yhtäläillä merkittäväksi matkailun maakunnalliseksi veturiksi, joka mainostaa itseään Pohjolan monipuolisimpana urheilumatkailun keskuksena. Sotkamo edustaa suomalaista maaseutua EU:n puiteohjelman vertailututkimuksessa "Restructuring in Marginal rural areas, RESTRIM", jonka tavoitteena on verrata sosiaalisen pääoman roolia kuuden EU:n jäsenmaan syrjäisen maaseudun kehityksessä. Tapaukset edustavat syrjäisten alueiden menestyjiä. Suomen tapaututkimuksen Sotkamosta on toteuttanut Oulun yliopiston Kajaanin kehittämiskeskus yhteistyössä Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen kanssa. Juuri valmistunut Suomen maaraportti perustuu kysely- ja haastatteluaineistoihin Sotkamossa. Se on kuvaus Sotkamon menestystarinasta ja siinä tarkastellaan paikkakunnan nousua matkailun menestyjäksi sosiaalisten verkostojen näkökulmasta. Samalla yritetään täsmentää sitä, mikä on sosiaalisen pääoman paikka menestyksen syiden tulkinnaissa.

Johdanto

Restrim tutkimushanke (Restructuring in Marginal Rural Areas - The role of social capital in rural development) on EU:n puiteohjelman rahoittama vertailututkimus. Tutkimuksen kohteena on naapureitaan paremmin menestyneitä paikkoja syrjäisillä alueilla kuudessa maassa: Skye ja Lochalsh (Skotlanti), Luoteis-Connemara (Irlanti), Sorano, Etelä-Toscana (Italia), Röros ja Pohjois-Österdal (Norja), Leksand ja Rättvik (Ruotsi) ja Sotkamo (Suomi)

Tutkimuksen tavoitteena on löytää selitystä siihen miksi nämä paikat ovat pärjänneet naapureitaan paremmin. Kuten hankkeen nimen lisäotsikkokin ilmaisee tutkimuksen teoreettinen viitekehys on sosiaalisen pääoman

käsite. Tavoite on tarkastella erityisesti sitä, mikä on sosiaalisen pääoman merkitys maaseudun kehittämisessä (ks. Shucksmith 2000).

Tutkimusryhmien kansainvälisissä kokouksissa on yhä uudestaan jouduttu palaamaan sosiaalisen pääoman käsitteen tulkintoihin. Hankkeen alkupuoliskolla pääsimme yksimielisyyteen siitä, että tarkastelemme sosiaalista pääomaa verkostoissa eli paikkakuntien epävirallisissa ja virallisissa yhteistyön kudoksissa. Tämä tarkoittaa sen kysymistä, kuka puuhaa kenen kanssa mitään paikkakunnan kehitykseen välittömästi tai myös välillisesti liittyvää. Samalla tarkastelemme myös toimijoiden käsityksiä siitä, mitkä ovat paikkakunnan

---

♦ Esitys perustuu Esko Lehdon ja Jukka Oksan englanninkielisiin raportteihin (2002, 2003). Tästä luonnostekstistä on vastuussa J. Oksa. YTM Esko Lehto on yhteiskuntamaantieteilijä ja toimii Suomen Restrim -hankkeessa Oulun yliopiston Kajaanin kehittämiskeskuksen tutkijana, YT Jukka Oksa on sosiologi ja Karjalan tutkimuslaitoksen tutkija.

kehityksen tärkeitä tapahtumia ja miksi, sekä onko paikkakunnalla nykyisen kehityksen kritiikkiä ja kehityksestä ulos jääviä ryhmiä. Näin yritämme pitää viitekehityksessä mukana sosiaalisen pääoman teorian kaksi päättulkintaa: 1) Putnamista (1993, 1995) lähtevän ajattelun, joka tarkastelee sosiaalista pääomaa kehityksen voimavarana (sitä voi sanoa funktionalistiseksi tulkinnaksi) ja 2) Bourdieusta (esim. 1986) lähtevän tulkinnan, jossa sosiaalista pääomaa tarkastellaan sosiaalisten erojen ja erottautumisien yhtenä lähteenä (tätä voisi sanoa luokka- ja valtateoreettiseksi tulkinnaksi).

Pidämme, samoin kuin useat muutkin suomalaiset maaseutututkijat (esim. Rannikko & Hyyryläinen 2000), hyödyllisenä Falk & Kilpatrickin (2000) esittämää tulkintaa. Sen mukaan sosiaalisen pääoman rakentaminen tapahtuu paikallisessa vuorovaikutuksessa käyttäen hyväksi ja kasvattaen verkostojen kautta tavoitettavia tieto- ja identiteettivarantoja. Tätäkään mallia ei ole omaksuttu RESTRIMin kaikissa tutkijaryhmissä, mutta monille se on tarjonnut suuntaviivoja empiiristen tutkimuskysymyksiä muotoilun avuksi. Jos pitää luetella

syitä, miksi tämä malli meitä miellyttää, niin se auttaa kohdentamaan tarkastelun vuorovaikutuksen laatuun ja muotoihin, se korostaa kehityksen prosessiluonnetta, s.o. sensitiivisyyttä historiallisille jatkuvuuksille sekä tulevaisuuteen suuntautumista, se sallii sekä rakenteiden että toiminnan tarkastelun ja sekä tiedon että konstruointujen identiteettien huomioon ottamisen.

(vakaattu lähteestä Falk & Kilpatrick 2000)

Kuva 1. Sosiaalisen pääoman muodostumisen peruselementit (Falk & Kilpatrick 2000)

Tutkimuskohteena Sotkamo

Sotkamo on RESTRIM -hankkeen ongelmanasettelun kannalta kiinnostava, koska se on onnistunut luomaan keskellä Kainuun synkkää historiallista nälkämaata ja nykyistä kehitysalueetta erikoislaatuisen menestystarinan. Poiketen Kainuun maaseudun yleisistä väestötappioista (asukasluvut putosivat kolmanneksella) Sotkamo on suunnilleen säilyttänyt 1970-luvulta saakka asukaslukunsa 11 000 tuntumassa eivätkä sen työttömyysluvutkaan ole yhtä suuria kuin muualla Kainuun maaseudulla.

Sotkamosta tuli 1960 -luvulla Kainuun maidonjalostuksen merkittävä tukikohta ja lopulta 1980-luvulla kaikki maakunnan meijeritoiminta keskittyi Sotkamoon. Tämän taustalla oli alueen perhetilojen vahva maidontuotanto ja viljelijöiden aktiivinen toiminta. Nyt viimeinen-

kin meijeri on suljettu ja tulevaisuudenuskon perustana on 1990 -luvulla alkanut matkailun ja tietotekniikka-teollisuuden nousu.

Tutkimuksessa on yhdistetty useita erilaisia empiirisiä aineistoja. Sotkamon nykyisen tilanteen puitteet (konkreetti) rakennettiin käyttämällä avainhenkilöiden haastatteluja, virallisia asiakirjoja, aikaisempia tutkimuksia ja paikallisten sanomalehtien kirjoituksia. Toisessa vaiheessa tehtiin kysely, joka kohdennettiin tärkeille toimijaryhmille, kuten päättäjille, virkamiehille, aktiivisille toimijoille yrittäjien, kylätoiminnan, työttömien ja kulttuurin harrastajien yhdistyksissä. (Vastauksia saatiin 70.) Lisäksi haastateltiin 21 avainhenkilöä, jotka ovat joko asiantuntijoita tai vaikuttajia päätöksenteossa ja paikallisissa ryhmissä. (Ks. Oksa & Lehto 2002.)

Käännekohtat

Sotkamon tarinan kokoamisen tärkeän lähtökohdan muodosti paikallisen kehityksen tärkeiden käännekohtien etsintä. Aluksi tarkoituksemme oli löytää konkreettisia merkittäviä tapahtumia tai historiallisia episodeja, joissa voitaisiin nähdä ketkä kehitystä muovaavat. Niitäkin kyllä löydettiin ja niiden kysyminen oli tärkeä välivaihe tutkimuksessa. Kuitenkin lopputuloksena syntynyt Sotkamon kehitystarina ei ole kuitenkaan jono käännteentekeviä episodeja, vaan enemmänkin kuvaus useasta pitkästä kehityssäikeestä, jotka kietoutuvat lopulta yhteen eräänlaiseksi menestystarinaksi.

Sotkamon salaisuus on ehkä juuri useiden aineksien yhteen kietoutuminen, jossa erillisiltä näyttävät kehityskulut vauhdittavat ja tukevat toisiaan. Näin hahmotettu Sotkamon tarina muodostuu seuraavista juonteista: 1) Maidonjalostuksen nousu ja lasku, 2) Vuokatin urheilupuiston muodonmuutos, 3) Talvimatkailun nousu Vuokatissa, 4) Katinkullan kylpylän ja kesämatkailun nousu, 5) Sotkamon Jymyn paluu pesäpallon huipulle ja 6) Vuokatin maiseman muuttuminen yhteiseksi tavaramerkiksi ja Sotkamon tulevaisuuden symboliksi.

Kukin edellä mainituista kehityksen säikeistä on useiden toimijoiden yhteistyön tulos ja kunkin kehitys-säikeen piirissä on vuorollaan tuotettu voimavaroja ja rakenteita, jotka ovat olleet tulevien verkostojen tukena. Sotkamon tapauksessa seuraavien sosiaalisen pääoman aineksien rakentaminen on ollut tärkeää: keskinäinen luottamus (ja tieto siitä kehen voi missäkin asiassa

luottaa), yhteiset kokemukset menestyksistä ja epäonnistumisista (identiteetin aineksia), sekä uudet yhteydet erityisesti ulkopuolisiin resursseihin. Seuraavassa tarkastellaan näistä säikeistä vain muutamia, matkailun nousua ja pesäpallon ja matkailun yhteistyön kehitystä sekä yhteisen Vuokatti merkin syntyä.

Verkostojen muodonmuutoksia Sotkamossa

Matkailun käänne

Vuokatin suosio talviurheilukeskuksena perustuu urheilupuiston valmennustoimintaan ja mahdollisuuksiin harrastaa ja harjoitella useita talviurheilulajeja. Lasketelun lisäksi tarjolla on yli sata kilometriä hyvin hoidettuja valaistuja latuja, keinolumilaitteet, erikokoisia hyppymäkiä, ampumahiihtorata, jäähalli (ja vielä uimahalli). Hiihtoa voi harjoittaa ympäri vuoden, koska kesällä on käytössä toista kilometriä pitkä hiihtoputki ja erillinen half-pipe lumilautatunneli. Uusi houkutus on myös joukkotapahtuma "Vuokatin hiihto".

Vaikka talviurheilu ja urheilupuisto ovat tärkeitä niin niiden varassa Vuokatti olisi vain yksi hiihtokeskus muiden joukossa. Sotkamon matkailussa tapahtui monien mielestä ratkaiseva käänne kun kylpylähotelli Katinkulta perustettiin ja sen toiminta saatiin kunnolla käyntiin. Eräs pesäpalloseura Sotkamon Jymyn johtohahmoista totesi kysyttäessä Sotkamon kehityksen käännekohtia:

"Meidän [Sotkamon] johtamisjärjestelmä on kunnossa. Tämä johtuu siitä, että täällä on ollut poikkeuksellisia persoonia, kuten Rakel Paa-voseppä ja kunnanjohtajat. Lisäksi täällä on luontaisesti kova pohja hiihtourheilussa, mitä ovat vieneet eteenpäin innovatiiviset ratkaisut, kuten tunnelit. Myös Sotkamon Jymyllä ja sen menestyksellä on ollut merkitystä. Mutta ratkaisevana pidän Katinkultaa ja erityisesti sen uutta omistajaa, joka nosti kehityksen seuraavalle tasolle. Sotkamo on ollut pitkään hiihtourheilun varassa aikaisemmin. Voidaan puhua, että *edellinen ajanjakso oli urheilupuiston ja nyt on Katinkullan aikaa.*"

Katinkullan perusti aikoinaan kauaskatseinen paikallinen leirintäalueyrittäjä kumppaneineen mutta alkuperäiset omistajat menettivät sen ja muutakin omaisuuttaan 1990-luvun alun laman ja valuuttavelkojen vauhdittamassa konkurssissa. Nykyisin Katinkulta kuuluu Holiday Club ketjuun, joka myy hotelli- ja kylpyläpalveluja ja lomaosakkeita. Sen omistaja on Jaakko Pöyryn sijoitusyhtiö. Paikkakuntalaisten mielestä uudet omistajat ovat tuoneet uutta ammattimaista otetta kylpylähotellin kehittämiseen ja johtamiseen.

Katinkulta on muuttanut paikallisen matkailuyhteistyön pelisääntöjä. Se työllistää itse toistasataa henkilöä ja lisäksi kolmannes matkailualalla toimivista oli tavalla tai toisella yhteistyössä sen kanssa (ks. Wilmi 1997, 424). Aikaisempi kuntavetoinen matkailuyhteistyö on järjestetty uudelleen. Markkinointi on erotettu tilauspalveluista. Markkinointiyhteistyössä aikaisempi "mies ja ääni" neuvottelukulttuuri vaihdettiin "markka ja ääni" ajatteluun ja kunta jäi mukaan eräänlaisena äänettömänä osakkaana. Näkyvimmat osapuolet markkinointiringissä olivat Katinkulta Oy, Vuokatin Rinteet Oy sekä Vuokatin Urheilupuisto. Myös pienemmät majoitus- ja palveluyrittäjät pääsevät mukaan sen mukaan miten he osallistuivat markkinoinnin kustannuksiin. Yleinen matkailumarkkinointi ostettiin ulkopuolisilta palveluntuottajilta ja muutaman vuoden ajan sitä hoiti pesäpallon pääsarjan pelejä organisoiva SuperJymy.

Markkinointiverkosto on tuonut matkailumarkkinointiin pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Yhdessä osapuolet voivat ylpeillä pystyvänsä tarjoamaan ympäri vuoden sekä talven (Vuokatin maastot ja hiihtoputket) että kesän (Katinkullan trooppinen kylpylä) elämyksiä. Tämä antaa heille kilpailuedun verrattuna esim. moniin Lapin matkailukohteisiin. Yhteistyössä markkinointirengas on alkanut kehittää yhteistä tapahtumakalenteria ja järjestää uusia tapahtumia täyttämään hiljaisten viikkojen majoitus- ja ravintolakapasiteettia. Uusien tapahtumien organisointipalveluja alettiin ostaa myös SuperJymyltä. Nykyisin markkinointia hoitaa yritys FinFun Oy.

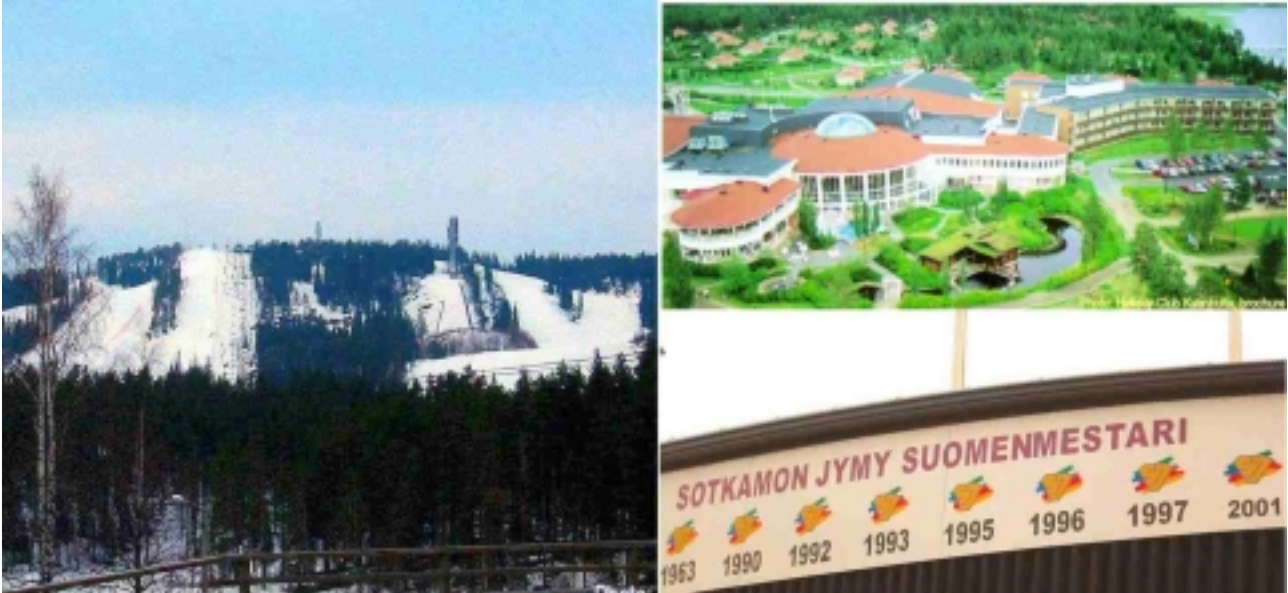
Kotisivuillaan Katinkulta markkinoi itseään seuraavasti:

"Holiday Club Katinkulta on Pohjoismaiden monipuolisin ja tasokkain lomakohte, jossa voi harrastaa melkein mitä tahansa kylpemisestä ja kuntoilusta pallolajeihin ja keilaamiseen. *Kesä-Katinkulta* tarjoaa golfaajille kauniissa järvi- ja kangasharjumaisemassa etenevän 18-reikäisen mestaruuskilpailukentän. *Talvella* liikunnan harrastajia odottavat kolmen kilometrin päässä Katinkullasta sijaitsevat Vuokatin upeat hiihtomaastot ja laskettelurinteet."

Katinkulta on myös ohjelmalveluja tuottavien pienten yritysten verkoston keskus, josta voi osallistua vaikka Pappa-Tunturien moposafarille, moottorikelkkaretkelle, yöretkelle erämaahan tai retkeen sympaattiselle luomutilalle, jossa nautitaan paikallista ruokaa.

"Katinkullan aikaan" matkailua koskevat asenteet ja ajatustavat ovat muuttuneet. Aikaisemmin matkailu oli maatilojen sivuharrastus ja Vuokatin Urheiluopiston

touhua valmennusryhmien kanssa kun taas "oikeita" yrityksiä olivat meijerit sekä teollisuus- ja rakennusfirmat. Nykyisin matkailu on vakavasti otettava ja tulevaisuudessa kasvava yrittämisen osa-alue. Matkailun johdavat yrittäjät kuuluvat Sotkamon tulevaisuutta kehittävien verkostojen ydinjoukkoon. Katinkullan golf-radalla paikalliset yrittäjät ja vaikuttajat tapaavat siellä lomailevia yrittäjiä ja vaikuttajia muualta.

Kuva 2. Sotkamon rinteet, Katinkulta ja pesäpalloseura Sotkamon Jymy

Huipulle pesäpallossa

"Mestaruuskamppailut ennakkosuosikki Oulun Lipon ja Sotkamon Jymyn välillä, esimerkiksi vuonna 1995, ovat samalla olleet kamppailua perinteisen keskuksen ja periferian välillä tai kahden maakunnan välillä" (ks. Kolamo 1998, 59)

"Ensinnäkin meidän yleisö on saanut peliin liittyviä kokemuksia, voitonhuumaa. Vaikutus on ollut paljon syvemmällä, kuin se, että minä tai joukkue on onnistunut. Koko siinä miljöössä, katsomossa ja radioiden ääressä kainuulaiset ja sotkamolaiset ovat kokeneet onnistuneensa. Peli on osoittanut, että tällaisella vähäväkiselläkin alueella voi tulla mestareita." (Entinen huipupelaaja Unto Väisänen 1997, 106)

Sotkamon Jymyn paluulla suomalaisen pesäpallon huipulle 1990-luvulla on pitkät juuret. Seura voitti Suomen mestaruuden aikoinaan vuonna 1963 ja putosi pian pois mestaruussarjasta. Pitkä marssi uusiin menestyksiin alkoi 1970-luvun lopulla kun seuran juniorit alkoivat voittaa oman sarjansa mestaruuksia. Paikallinen pankki alkoi sponsoroida junioripelien erityistä paikallista sar-

jaa vuonna 1981 ja vuonna 1987 Vuokattiin kokoontuu kaikkien aikojen laajin lasten pesäpalloleiri, johon osallistui 70 joukkuetta ja noin 1300 lasta (ks. Kiviniemi 1998, 229). Seuraavana vuonna Jymyn miesten joukkue nousi uudestaan mestaruussarjaan sijoittuen sitä seuraavana vuonna neljänneksi samalla kun useat joukkueen pelaajat saivat merkittäviä henkilökohtaisia tunnustuksia, kuten lyöjäkuningas, paras etenijä, avainpelaaja (mts. 230).

Pitkään kestäneen juniorityön hedelmiä saatiin korjata vuonna 1990 kun Sotkamon Jymy voitti 27 vuoden väliajan jälkeen mestaruuden ja lisäksi kainuulaiset juniorijoukkueet voittivat kultaa ja hopeaa omissa sarjoissaan. Tämä innosti uusia pelaajia mukaan pesäpalloon ja seuraavina vuosina pesäpalloa pelanneiden juniorien lukumäärä Kainuussa nousi noin tuhanteen nuoreen yhteensä kuudessa seurassa. (Kiviniemi 1998, 232.)

Sotkamon Jymystä tuli Suomen menestynein pesäpallojoukkue 1990-luvulla (kuusi suomen mestaruutta) ja menestys jatkui pienen tauon jälkeen mestaruuksilla 2001-02. Juniorityön lisäksi saavutuksien takaa löytyy taitavia yksilösuorituksia. Vuoden 1997 mestaruuteen liittyy erityistä hohtoa ja dramatiikkaa, koska Jymy oli

menettänyt kaksi tehokkainta pelaajaansa toisiin joukkueisiin. Keskiikesällä joukkue oli kriisissä ja apuun pyydettiin aikaisempi valmentaja Juha "Iso-T" Tanskanen. "Kun lähdin mukaan, ei siinä paljon mestaruutta ajateltu, se oli taustalla mahdollisuutena ja haasteena", Juha Tanskanen on kertonut. "Ensiksi piti joukkue saada uskomaan itseensä. Sitten ruvettiin laittamaan pelillisiä asioita kuntoon. Heinä- ja elokuussa joukkue harjoitteli enemmän kuin koskaan" (Kiviniemi 1998, 235). Joukkueen nousu loppupeleihin ja lopulta mestaruuteen oli niin uskomaton tempu, että Juha Tanskanen lisänimi "Iso-T" (mikä oli tähän asti viitannut miehen massiivi-

seen ulkomuotoon) sai uuden tulkinnan "Taika-Jim". (Kiviniemi 1998, 235-236).

Sotkamon Jymyn valtakunnallisen maineen taustalla ovat urheiluseurat, juniorivalmentajat, kyläseurojen pelaajat, innokkaat kannattajat ja talkoolaiset, jotka vuodesta toiseen tekevät satoja ja tuhansia työtunteja. Joukkueen menestys antaa heille samaistumiskohteen. Kuitenkin huippu-urheilulla on myös uudenlaisia vaatimuksia, minkä vuoksi yhteistyön muodot ja verkostot ovat muuttuneet.

Vuokatista tulee Sotkamon brändi

"Aiemmin täällä on yritetty markkinoida Kainuuta, mutta eivät ihmiset lähde metsään (Kainuuta on markkinoitu metsä-teemalla, - toim. huom.), koska helsinkiläisillä on metsiä lähempänäkin. Me teemme Vuokatti-brandiä ja periaatteena on, että muut saavat lähteä tämän alle. Samalla on selvää, että me emme lähde Kainuun markkinointiin mukaan."

"Minä edustan Vuokatti-puoluetta eikä minulla ole tuntumaa keskustan sisäisiin asioihin, koska ne eivät kiinnosta minua. ... Minun kirjoittamaton roolini on kutoa verkostoa elinkeinon ja muiden kehittämisen välille." (SuperJymyn toimitusjohtaja.)

Pesäpallon nousun myötä sotkamolaiseen urheilutoimintaan on tullut kaupallista ja viitteellistä otetta. Pesäpallon seuratoiminta ja pesäpallopelien liiketoiminta on erotettu eri organisaatioille. Liigapelejä varten perustettu SurperJymy Oy hoitaa kolmea tehtävää: superpesis-joukkue, Vuokatin yhteismarkkinointi ja tapahtumien organisointi. Sen toimitusjohtaja on sanonut myönsänsä koko ajan "Jymyä, Vuokattia, Katinkultaa ja tapahtumia."

Vuokatin komealla maisemalla on pitkä kulttuurihistoria. Monet tunnetut kirjailijat ja taiteilijat ovat kuvanneet sitä. Vuokatin nousu Sotkamon tulevaisuuden symboliksi on muodostunut usean kehitystekijän yhdistämisestä, joista tärkeimmät ovat: 1) Vuokatin urheilupuiston muodostuminen kansainväliseksi hiihtovalmennuskeskukseksi, 2) Katinkullan kylpylän ja lomakeskuksen menestyminen ja 3) Sotkamon Jymyn mestaruudet pesäpallossa. Näiden tekijöiden yhdistämiseen on vaadittu yhteistyötä monien yritysten, urheilupuiston, yhdistysten ja seurojen vapaaehtoisten sekä kunnan välillä. Matkan varrella paikallinen matkailuyrittäminen on kokenut takaiskujakin, konkursseja ja vauhdikkaita uudelleen järjestelyjä. Nyt kuitenkin Vuokatin nimissä paikkakunnalle houkutellessa sekä kesä- että talvimat-

kailijoita, lomaosakkeiden omistajia ja muita kesäasukkaita, vierailijoita urheilutapahtumiin, opiskelijoita uuteen urheilulukioon ja uusia asukkaita ja yrittäjiä Sotkamoon. .

Vuokatin brändin taustalla olevan erilaiset tahot ja etupiirit (kunta, matkailu, urheilu) löysivät toisensa 1990-luvun puolivälin laman ja julkisen talouden leikkausten keskellä. Kaiken kurjistumisjulkisuuden vastapainoksi piti löytää jotain positiivista kansallista julkisuutta. Kunta oli vähentänyt kulujaan ja työntekijöitään ja se tarvitsi uusia toimintatapoja. Kunnan rooli matkailun edistämässä organisointiin uudelleen. Yhteismarkkinointi tuli tehokkaammaksi vaikka joittenkin pienten yritysten sananvalta väheni ja ne kokivat menettäneensä näkyvyyttä. Uusi markkinointiyhteistyö tähtäsi virtaviivaisuuteen ja yhtenäisempään mielikuvaan, jonka keskiössä olisi Vuokatin alueen matkailu- ja urheilumahdollisuudet.

Matkailun ja imagon rakentaminen eteni tasatahtia. Käyttöön on saatu uudenlaisia voimavaroja, esim. EU:n ohjelmista. Sotkamo on pitänyt huolen siitä että Kainuun liiton strategioissa näkyy heidän kannaltaan keskeisiä painopisteitä (matkailu, hiihto, elektroniikka, elintarviketuotanto). Aluekehitysohjelmista onkin saatu rahoitusta useisiin suuriin kehittämishankkeisiin, kuten hiihtoputki, Vuokatti-talo, lumilautaputki, joita edelsi muitakin investointeja Vuokattiin (esim. jäähalli, uimaja liikuntahalli). Kehittämistoiminnan keskittäminen Vuokattiin on tarkoittanut myös sitä, että kunta ei ole kovin innokkaasti osallistunut joihinkin muihin kehittämishankkeisiin. Arvostelua onkin herättänyt kunnan väisä panostus pieniin maaseutu- ja kylähankkeisiin ja kulttuurin kehittämiseen.

Vuokatin visuaalisen hahmon muodonmuutoksessa on kiinnostavia vaiheita. Siinä on käytetty aikaisempia Vuokatin vaaran esityksiä, joille on annettu uusi hahmo. Lähtökohtana voidaan pitää Sotkamon Jymyn vanhaa tunnusta, jossa oli taustalla Vuokatin vaara ja etualalla kirjaimet "SJ". Seuran perinteiset värit olivat sininen ja

valkoinen. Uuden Vuokatin markkinoinnin värit ovat violetti ja valkoinen. Uudessa tunnuksessa on pelkistetty Vuokatin vaaran kaari ja sana "Vuokatti". Myös Sotkamon kunta on ottanut käyttöönsä tämän tunnuksen.

Jymyn liigajoukkue pelaa sen väreissä, samoin uusi hiihdon edustusjoukkue Vuokatti Ski Team. Violetti väri erottuu hyvin televisiossa. Vuokatti-tunnusta käytetään luonnollisesti alueen matkailu.

Kuva 3. Seuratunnuksesta Vuokatti brändiksi

Palvelukunnasta kehittäjäkunnaksi

Vaikka paineet kuntia kohtaan ovat kasvaneet, niin kunnalla on tärkeä rooli paikallisessa kehittämistoiminnassa. Sillä on kaavoitus- ja verotusoikeus, se vastaa julkisten peruspalvelujen järjestämisestä, se on paikallinen areena poliittiselle toiminnalle ja sillä on vaaleihin

perustuva päätöksenteko. Seuraavassa on hahmotettu tiiviisti sitä, miten maaseutukunnan rooli suhteessa paikalliseen kehitykseen on muuttunut Sotkamon esimerkin valossa.

	Maaseutukunnan rooli	Pääasiallinen tavoite	Keskeinen jako	Paikalliset kamppailut
1960-luvulle asti	Paikallinen omavaraisuus	Maa- ja metsätalouden kehittäminen	Maanomistajat vs. maattomat työläiset	Sosiaaliset kysymykset: köyhyys
1970 & 1980 -luvut	Teollisen kasvun edistäjä ja julkisten palvelujen tuottaja	Talouden monipuolistaminen, voimavarojen saanti keskusvaltiolta	Kasvavat keskuksset vs. väestöä menettävät syrjäkylät	Minne saadaan palveluja, paljonko satsata elinkeinoihin.
1990-luvulta lähtien	Kehittäjäkunta, mobilisoi julkisia ja yksityisiä voimavaroja	Keskittyminen matkailuun ja imago-markkinointiin	Turismin ja urheilun liitto vs. kylät ja kulttuuri	Kaavoituskiistat, budjetin leikkuskiistat (kyläkoulut, sivukirjasto)

Taulukko 1: Maaseutukunnan roolin muuttuminen

Kunta on nykyisin keskeinen organisoitaessa kehittämishankkeita. Se on useimmiten ainoa paikallisen omaraahoituksen lähde, mistä syystä paikallinen poliittinen

kisailu kehittämisen painopisteistä tapahtuu kunnallispolitiikan areenalla. Sotkamossa urheilu (hiihto ja pesäpallo) sekä matkailu ovat löytäneet toisensa ja niiden

kehitys on muodostunut kunnan viralliseksi kehittämissstrategiaksi, mitä sitten puolestaan ovat arvostelleet kylätoiminnan ja kulttuurin aktiivit.

Kunnan toiminta elinkeinojen kehittämiseksi alkoi hyvinvointivaltion aikana, jolloin kunnan tuella hankittiin valtakunnallisia alue- ja teollistamispoliittisia avustuksia ja tukia. Kun Sotkamon kunta palkkasi päätoimisen kunnanjohtajan 1960-luvun lopulla ja pian myös elinkeinoasiamiehen, kunnan panos paikallisen talouden kehittämisessä alkoi voimistua.

Tuohon aikaan ei puhuttu verkostoitumisesta eikä sosiaalisesta pääomasta, mutta kunnan virkamiehet joka tapauksessa kävivät ahkerasti ministeriöissä ja valtakunnan päätöksentekijöiden puheilla. He hoitivat yhteyksiä aluetason viranomaisiin ja neuvottelivat Sotkamosta kiinnostuneiden yritysten johdon kanssa. Näin syntyi mm. talkkikaivos ja elektroniikkateollisuutta. Sotkamon kunnan johdossa on ollut riskejä ottavia persoonallisuuksia, jotka eivät ole kaihtaneet nopeita päätöksiä ja tarvittaessa myös uusien yritysten perustamista kunnan nimissä. Näin perustettiin mm. Tulikettu hotelli, Vuokatin Rinteet ja matkailun markkinointiyritys. Sotkamon kunnan kohdalla on erityistä se, että kunta on myös onnistuneesti osannut siirtää nämä yritykset varsinaisten yrittäjien hoidettaviksi. Tulikettu toimi pitkään Sotkamon kirkonkylän parhaana hotellina, mutta on nykyisin vaikeuksissa. Vuokatin Rinteet on edelleen tärkeä menestyvä yritys ja keskeinen osapuoli Vuokatin matkailuyhteistyössä. Kunta oli pitkään matkailumarkkinoinnin veturi mutta sittemmin markkinointi siirrettiin yrityksille ja kunta omaksui lojaalin hiljaisen yhtiömiehen roolin.

Viime aikoina kunta on ollut aktiivisesti mukana esim. hiihtoputken rakentamishankkeessa ja viimeksi ns. Snowpolis-hankkeessa, jossa Vuokattiin rakennetaan kylmyyteen liittyvän osaamisen ja yritysten yhdistelmää, eräänlaista ikitalven ja liikunnan tiedepuistoa.

Ripeää ja riskejä kaihtamatonta päätöksentekoa on sanottu sotkamolaisen päätöksentekotavan tunnuspiirteeksi. Siihen ei liity pelkästään menestystarinoita vaan myös virheitä ja epäonnistumisia, kuten esimerkiksi investointi laivayritykseen. Ripeää otetta käytettiin myös kunnan sisäisessä päätöksenteossa kun menot karsittiin 1990-luvun puolivälissä, mitkä kipeät leikkaukset vaikuttivat pitkään työilmapiiriin.

Menestystarinan kriitikot

Sotkamon menestysstrategialla on monien aktiivien tahojen tuki Sotkamossa. Ne jotka ovat tyytyväisiä siihen, kertovat mielellään matkailijamäärien kasvusta, rohkeista investoinneista ja hyvästä julkisuudesta. Kuitenkaan aivan kaikki eivät ole tyytyväisiä uuden mat-

Sotkamolaisen päätöksenteon erityisyys on saanut myös julkista tunnustusta, kuten valinnat "parhaaksi imagokunnaksi 1998", "yritysyystävällisimmäksi kunnaksi 1999" ja "Suomen luovimmaksi kunnaksi 2000". Kun Sotkamon päätöksentekijöiltä kysyttiin Sotkamon erityisyyden salaisuutta, niin vastaukseksi tulee yleensä päätöksien rohkeus, nopeus ja joustavuus sekä vahvojen luottamusmiesten jääräpäisyys ja kyky tarvittaessa kävellä virkamiesten yli. Kyselyn vastaajien yleinen mielipide on suhteessa päätöksenteon tyyliin paradoksaalisesti jakautunut. Kun kyselyssä kysyttiin, mistä asiasta vastaajat eivät erityisesti pidä Sotkamossa, kaikki ryhmät (pätöksentekijöitä lukuun ottamatta) vastasivat että he eivät pidä paikallisesta päätöksenteosta (paikallisen mentaliteetin lisäksi).

Sotkamolaisten ylpeys omasta erityislaadustaan näkyy myös ajoittain tyytymättömyytenä alueelliseen yhteistyöhön. Esimerkiksi Sotkamo päätti olla liittymättä uuteen Kainuun elinkeinopoliittiseen kehittämissyriykseen (Kase Oy), koska kunta haluaa hoitaa elinkeinojen kehittämisspolitiikan itse. Toisaalta, kunta taas on liittynyt jäseneksi Kajaanin teknologiakeskukseen joka on mukana kehittämässä Snowpolis-hanketta Vuokattiin.

Tietoisesta oman tien kulkemisesta kertoo sekin, että Sotkamon johtajat eivät ole innostuneita Kainuun liiton alueellisesta hyvinvointistrategiasta. Kunnanhallituksen lausunnon mukaan se määrittelee Kainuun olevan "auringonlaskun maakunta" ja sen toimenpideohjelmat painottuvat liian paljon vanhuksiin. Niissä on unohdettu työttömyys ja tulevaisuuden työvoimatarpeet, samoin kuin perheiden, lasten ja nuorten tukeminen. Mainitut sosiaaliryhmät ovat Sotkamon tulevaisuuden kannalta tärkeitä. Sotkamo haluaa vetää puoleensa aktiivi-ikäisiä ihmisiä, jotka mielellään ovat töissä tässä lomailun ja liikunnan luvatussa maassa, jossa vannotaan Vuokatin vauhdikkaan violetin värin nimeen:

Liikunta ja turismi lisääntyvät jatkuvasti. Meillä on markkinoinnissa aina Vuokatti ja violetti väri (mm. pesäpallo ja murtomaahiihto). Markkinoinnin kohderyhmänä ovat plus 35-vuotiaat perheelliset pääkaupunkiseudulla tai Oulun seudulla. He ajavat Volvolla tai Mersulla. Tällä on otollisin asiakasryhmä, jolla on myös varaa ja me keräämme heiltä ylimääräisen rahan vain pois. (Kunnanjohtaja)

kailu- ja viihdetalouden nousuun. Joittenkin mielestä Vuokatista on tulossa "urheilun ja matkailun slummi".

Kunnan sisällä on useita vastakohtaisuuksia ja jännitteitä, jotka läpäisevät verkostoja ja yhteisöjä. Urheilun

sisällä on jännite urheilubisneksen ja vapaaehtoisen seuratyön välillä. Joittenkin mielestä kehityksen panoksia on keskitetty liikaa turismiin ja urheiluun - ja Vuokattiin. Kajaanin ja Vuokatin väliin on syntymässä kehitysakseli joka antaa vielä lisävauhtia Vuokatin kasville.

Sotkamosta löytyy ryhmiä, jotka haluaisivat enemmän voimavaroja maaseudun kehittämiseen (kylät, maaseutuhankkeet), julkisiin palveluihin ja kulttuuriin. Kulttuurin toimijoista tuntuu siltä, että päätöksentekijät eivät tunnista kulttuurin merkitystä hyvän elämän kannalta, eivätkä myöskään sen arvoa matkailun pitkän tähtäimen kehittämisen ja alueen houkuttelevuuden kannalta.

Kunnan budjettileikkaukset ovat nostaneet esiin kylien välisiä jännitteitä. Leikkaukset ovat osuneet moniin pieniin kyliin ja niiden palveluihin. Vuokatin sivukirjaston sulkemista vastaan käynnistyi kampanja, joka

yritti sitkeästi saada muutettua kunnan suunnitelmia. Enemmistöasemassa olevan keskustapuolueen ryhmän valtuutettuja yritettiin saada muuttamaan kantaansa sekä addressilla että valtuustopuheille oikealta ja vasemmalta. Keskusta oli kuitenkin punnut asian ryhmän sisällä niin valmiiksi, että lakkautuspäätös piti, vaikka varmaan muutama kyläkouluista taistellut valtuutettu olisi mielellään äänestänyt sivukirjaston säilyttämisen puolesta.

Paikallista kehitystä koskevia mielipide-eroja voi tulkita myös naisnäkökulmasta. Monet kulttuurin ja kylien aktiiveista ovat naisia. Naiset arvostelevat enemmän kaupallistuneita urheilun käytäntöjä. Naiset osallistuivat seurojen vapaaehtoistyöhön enemmän silloin kun seuratoiminta ei ollut liiketoimintaa. Voisiko tämä olla osa protestihenkeä miesten hallittomia markkinoita ja globalisaatiota vastaan? "Meidän kylän pojista ei saa tehdä markkinoiden pelinappuloita millä ehdoilla tahansa."

Johtopäätöksiä

Sotkamossa on onnistuttu toteuttamaan kohdennettua ja dynaamista kehitysstrategiaa, joka yhdistää useita verkostoja ja niiden voimavaroja: talviurheilu, lomamatkailu ja kylpylä, pesäpallo. Kaikki nämä käyttävät markkinoinnissa uudistettua Vuokatti-merkkiä. Yritämme lopuksi tehdä tästä ilmiöstä joitakin yleistäviä havaintoja ja johtopäätöksiä sosiaalisen pääoman näkökulmasta.

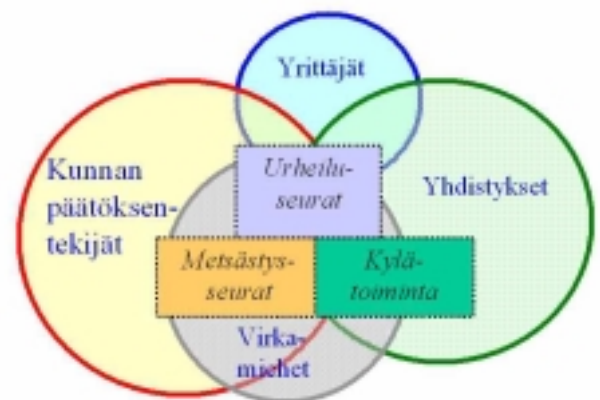
Kentät ja sillat

Sotkamon kehittämisessä on mukana useita erilaisia toimintakenttiä. *Politiikan kenttään* kuuluvat kunnallinen päätöksenteko, kunnan ja aluetason viranomaiset, kuten Kainuun liitto. Joiltakin osin tämä kenttä ulottuu kansallisen tason keskusvirastoihin ja ministeriöihin, jotka toteuttavat useita (mm. EU:n) kehittämisohjelmia.

Etujen puolustamisen kentillä on organisoiduttu samanlaisen sosiaalisen aseman perusteella (yrittäjäyhdistys, tuottajayhdistys, ammattijärjestöt, osin kylätöimikunnat). Ne ilmaisevat jäsentensä tarpeita ja vaatimuksia sekä kanavoivat poliittista tukea joillekin politiikan kentän aloitteille. Tämän kentän järjestöillä on usein yhteyksiä oman alansa valtakunnallisiin järjestöihin ja keskuksiin.

Kahden edellisen lisäksi on olemassa kolmansiä kenttiä, nimittäin *harrastusten, virkistuksen ja viihtymisen kenttiä*, jotka ovat usein epävirallisia. Niissä eri ammattiteissa ja sosiaalisissa asemassa olevat ihmiset kohtaavat. Sotkamon tapauksessa tällaisia ovat urheilutoiminta, metsästysseurat ja kylätöimikunnat.

Oheisessa kuviossa, joka perustuu kyseaineiston tietoihin ihmisten jäsenyyksistä erilaisissa ryhmissä ja järjestöissä, näkyy kuinka nämä kolmannet kentät rakentavat siltoja yrittäjien, päätöksentekijöiden, virkamiesten ja yhdistysten välille. Kuitenkin täytyy huomauttaa, että eivät nämä sillat ole harmonisia yksimielisyyden keittä, vaan ne ovat kanavia, joissa ristiriitaiset mielipiteet haastavat toisiaan, ne ovat sosiaalisia kamppailukenttiä.

Kuva 4. Ryhmien rajat ylittävät jäsenyydet

On aivan perusteltua väittää, että verkostojen ja ryhmien osittainen päällekkäisyys ei kaikissa tapauksissa vaikuta paikkakunnan kehitykseen. Sotkamon tapauksessa kuitenkin nämä kentät, jotka yhdistävät etujen ajamisen ja päätöksenteon kenttiä ovat nousseet erityislaatuiseen asemaan. Niiden kautta on syntynyt uudenlaista kehittämisen yhteistoimintaa. Tällaista voimien kokoamista

on aikaisemminkin yritetty mutta onnistumatta. Siinä eivät onnistuneet yksityiset matkailuyritykset eikä kuntavetoinen matkailuyritys. Nyt kuitenkin pesäpallo on koonnut useita talouden ja politiikan toimijoita yhteiseen markkinointitoimintaan ja nostanut Vuokatin eräänlaiseksi lipuksi ja tulevaisuuden uskon symboliksi.

Solidaarisuutta yli ryhmärajojen

Ristiriidoista oppii enemmän kuin yksimielisyydestä. Avoimien konfliktien olemassaolo on merkki siitä, että paikallinen kehityksen malli sallii erilaisia vuorovaikutuksen muotoja ja keskusteluja. Sotkamon tapauksessa ne eivät kuitenkaan ole estäneet päätöksien tekemistä. On vahvuus, jos yhteisö pystyy sekä keskustelemaan että toimimaan. Myös sosiaalisen pääoman tutkimuksen klassikoksi noussut Putnam (1993, 1995) on todennut, että samanmielisten yhteenliittyminen on vähemmän kiinnostavaa kuin erimielisten verkostoituminen. (Tätä voisi vielä kärjistää väittämällä että samanmielisten yhtenäisyys on usein ollut kehityksen kannalta vaarallista.) Erimielisten kohtaaminen voi tapahtua avoimella kentällä, esimerkiksi urheiluseurassa, hyväntekeväisyysissä tai talkoissa. Yhteisön poliittinen vakaus kasvaa ryhmärajojen yli menevästä solidaarisuudesta, jota syntyy kun ihmiset oppivat luottamaan toisiinsa erilaisista arvoista ja vakaumuksista huolimatta. Tämän tilanteen vastakohta on polarisoitunut yhteisö, joka on jakautunut vastakkaisiin vihamielisiin leireihin.

Sotkamossa voimme nähdä tällaisia ryhmärajoja ylittäviä solidaarisuuksia uuden urheilun, matkailun ja politiikan eliitin sisällä. Yhtä aikaa näemme myös polarisaation riskejä. Urheilumaailmassa jako kaupallisen ja menestyvän urheilun ja vapaaehtoisen ruohonjuuritason seuratyön välillä uhkaa kasvaa. Lisäksi urheilun ja matkailun mieseliitin koetaan sulkevan korvansa kulttuurin ja kylätoiminnan ääniltä. Ehkä pysyvemmän kehityksen ylläpitämisen taitoihin kuuluu se että menestyksen mukana syntynyt solidaarisuus laajenee uusiin ryhmiin eivätkä kuilut pääse kasvamaan liian suuriksi.

Sosiaalinen pääoma ja muut pääomat

Sotkamon kehityksestä voi tehdä vielä yhden johtopäätöksen, joka on tärkeä pohdittaessa sosiaalisen pääoman roolia kehityksessä. Paikallisen kehityksen todellisuutta on hankala ymmärtää pelkästään tarkastelemalla sosiaalista pääomaa, on tarkasteltava sen suhdetta toimijoiden muihin resursseihin. Onnistunut kehityspolku on tulos useanlaisten voimavarojen yhdistämisestä. Maaseudulla perinteinen pääoma, nimittäin maanomistus, jäsentää monin tavoin paikallista yhteisöä. Maanomistus on perusta aikaisemmille jakautumisille ja se on myös perusta yhteisille eduille ja niiden puolustamisen verkostoille. Vuokatissa maanomistuksen taustalta on noussut kaavoitusta koskevia kiistoja. Jotkut maanomistajat ovat käyttäneet vanhaa pääomaansa siirtyäkseen uudelle toimintakentälle, kuten matkailuun tai rakentamiseen. Näin he ehkä löysäivät suhdettaan maapääomaan ja siirtyvät enemmän rahoituksen ja palvelujen pääomien logiikan piiriin, jossa inhimillinen ja sosiaalinen pääoma ovat tärkeämpiä. Näillä kentillä sosiaaliset yhteydet ja symbolit ovat tärkeitä, ne voivat jopa olla ratkaisevia kilpailtaessa asukkaista ja matkailijoista.

Voidaan kysyä, olisivatko uudet verkostot ja kaupalliset symbolit syntyneet ja olisivatko ne niin vakuuttavia ilman vanhojen pääomien taustatukea. Voi myös väittää, että uudet identiteetit ja toiminnan yhteisöt ovat myös olleet välttämättömiä onnistumisen kannalta. Vanhat maaomaisuudet ja entiset osaamisvarannot saattaisivat olla "kesannolla", jos verkostojen kautta ei löytyisi lisää voimavaroja ja uusia kehityksen liittolaisia (kumppanuuksia). Sosiaalinen pääoma voi olla tärkeä avaintekijä silloin kun puhutaan paikallisista oppimisprosesseista ja uusien kehityssuuntien syntymisestä.

Lähteet

- Bourdieu, Pierre (1986): "The Forms of Capital." In Richardson, John (ed.): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press, Westport, Connecticut. Pp. 241-258.
- Falk, Ian and Sue Kilpatrick (2000): "What is Social Capital? A Study of Interaction in a Rural Community." *Sociologia Ruralis*. Vol. 40, No 1. pp. 87-110.
- Kiviniemi, Lauri (1998). *Kainuun liikunnan ja urheilun historia II*. Kainuun Liikunta ry. Kajaani.
- Kolamo, Sami (1998). *Urheilu, maantiede ja paikan tunne. Esimerkkinä Sotkamon Jymyn pesäpallomenestys*. Oulun yliopisto, maantieteen laitos. Julkaisematon pro gradu - tutkielma.
- Lehto, Esko (2002). *Coping strategies and regional policies - Social capital in the Nordic peripheries - Finland*. Nordregio Working Paper 2002:7. Stockholm.
- Oksa, Jukka & Esko Lehto (2002). *RESTRIM Questionnaire Study of Sotkamo, Finland*. University of Oulu & University of Joensuu. Restrim Report. October 2002.
- Oksa, Jukka & Esko Lehto (2003). *The Case of Sotkamo: Social Capital and Important Events in Local Development. National Report – Finland*. University of Oulu & University of Joensuu. Restrim Report. June 2003.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton NJ, Princeton University Press.
- Putnam, R. (1995). *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. *Journal of Democracy*. Vol. 6, 1, 65-78.
- Rannikko, Pertti & Torsti Hyyryläinen (toim. 2000). *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*. Vastapaino, Tampere.
- Shucksmith, M. (2000). "Endogeneous Development, Social Capital and Social Inclusion: Perspectives from LEADER in the UK." *Sociologia Ruralis* 40 (2): 208-218.
- Väisänen, Unto (1997). "Pesäpalloilu osana elämääni." Teoksessa Toini Vinha-Mustonen (toim.). *Minun Sotkamoni*. Ss. 105-108. Sotkamo.
- Wilmi, Jorma (1997). *Sotkamon historia* Sotkamon kunta, Sotkamon seurakunta, Sotkamo-Seura r.y. Gummerus, Jyväskylä.